

Partea întâi

O călătorie personală

Capitolul I

Începuturile mele anglicane

OAMENII AJUNG LA CREDINȚĂ ÎN NENUMĂRATE FELURI. Pentru unii este vorba de o experiență imediată de tipul „drumul Damascului”, declanșată de obicei de un eveniment major în viața lor, în vreme ce pentru alții este vorba de o călătorie către Hristos care durează toată viața. Apoi mai sunt aceia, asemenea prietenului meu evanghelic, care îmi pot spune ora, data și locul când au devenit creștini și s-au mântuit negreșit: „L-am primit pe Iisus Hristos, ca Mântuitorul meu personal, în data de 26 aprilie 1985, la ora 13:30, la intersecția străzilor Georgia și Hastings și din acel moment am fost mântuit.”

În copilăria mea din Anglia, n-a existat niciun moment în care să nu fi crezut în Dumnezeu sau să nu fi fost conștient de prezența Lui. În tinerețe am simțit că lumea este plină de măreția lui Dumnezeu; n-a fost nevoie niciodată să mă lupt cu ideea existenței Sale și cu ordinea morală. Acest lucru era neobișnuit pentru că proveneam dintr-o familie iubitoare și caldă, dar nereligioasă, unde părinții mei nu vorbeau niciodată despre Hristos și nici nu frecventau biserica. Nu se împotriveau religiei ci, pur și simplu, erau indiferenți în privința acestui subiect. Cu toate acestea, m-au botezat în Biserica Anglicană la scurt timp după ce m-am născut. Biserica Anglicană (*Anglican* este cuvântul latin pentru Anglia)

își are originea în timpul Reformei secolului al XVI-lea când, regele Henric al VIII-lea a refuzat să recunoască autoritatea papală și s-a declarat el însuși capul Bisericii Angliei (cunoscută în Statele Unite sub numele de Biserica Episcopală).

La vârsta de zece ani am început să frecventez Biserica Anglicană și curând am început să cânt în cor. Îmi plăcea să cânt din stranele sculptate, de stejar bătrân, care în zilele însoțite erau scaldate în tonuri colorate prin vitraliile geamurilor. În liturghie am reușit să dau glas impulsurilor religioase pe care le simțeam înăuntrul meu. Unul din imnele mele preferate era cel al lui William Blake „*Umblat-au oare picioarele Lui*”, pentru că se adresa simțului meu patriotic și dorinței de a restaura civilizația creștină în Anglia:

Umblat-au oare picioarele Lui, în vremuri de demult
Prin munții înverziți ai Angliei
Și fost-a oare Mielul lui Dumnezeu
Văzut pe pășunile cele minunate ale ei?
...
Nu-mi voi putea opri zbuciumul minții:
Nici sabia adormită în mână-mi nu va fi
Până ce nu te vom clădi Ierusalime
Pe ale Angliei tărâmurii, înverzite ca o minune

Când am împlinit 12 ani, părinții, neștiind ce să-mi cumpere, mi-au dat cinci șilingi. Cu ei am cumpărat o mică Biblie ilustrată pe care am arătat-o numaidecât părinților, mulțumindu-le. Mama abia și-a putut ascunde mirarea văzând alegerea neobișnuită pe care o făcusem.

La vârsta adolescenței am aflat că Bisericii Anglicane i se interzicea prin lege să-și administreze propriile interese. Regina, cu sprijinul primului ministru, îi numea în funcție pe toți

episcopii și orice revizuire a liturghiei trebuia să primească aprobarea Parlamentului – o situație ridicolă dacă ne gândim că Parlamentul britanic e format, pe lângă anglicani, din atei, agnostici, metodiști, bapțiști, evrei și musulmani.

Neconcordanțele din cadrul confesiunii anglicane începeau să mă deranjeze. De exemplu, așa-numiții anglicani „high” mărturiseau nașterea din Fecioară și prezența reală a lui Hristos în Euharistie, în vreme ce anglicanii „low”, sau evanghelici, tăgăduiau aceste lucruri. Ei arătau către această tolbă în care se găseau de-a valma învățături ortodoxe și erezii ca o dovadă a minunatului lor caracter atotcuprinzător. Legăturile mele cu Biserica Anglicană au început să se destrame, mai ales din cauza neconcordanțelor teologice care au dus la o jenantă lipsă de unitate doctrinară.

Poziția așa-zis „atotcuprinzătoare” din anii ‘50 și ‘60 a fost percepută de mulți britanici drept una ușor caraghioasă. Din păcate, Biserica Anglicană și-a pierdut respectul, influența, relevanța și a devenit ținta ironiilor și glumelor. Un actor de comedie declara: „În Anglia avem o instituție minunată numită Biserica Anglicană, și nimeni, de la Iosif Stalin până la Mao Tse Tung, nu poate spune cu siguranță că nu-i aparține.”

Astăzi Biserica Anglicană se luptă cu problema homosexualității și cu participarea în număr tot mai mic la slujbe, așa cum o confirmă influența revistă britanică *The Economist*:

Dezacordul în ceea ce privește hirotonia homosexualilor (în Marea Britanie și America) și a femeilor, au aruncat facțiunile liberale și conservatoare în conflict. Dar dat fiind faptul că anglicanismul este întemeiat pe ambiguitate, este improbabil ca o comunitate anglicană puternică, care numără 77 milioane de membri și a cărui cap este Arhiepiscopul de Canterbury, să fie dezbinată.

În schimb, o amenințare mult mai mare pândește Biserica Angliei din cauza frecventării tot mai scăzute a bisericii, lucru care goleşte visteriile și care a dus la demolarea sau transformarea a mii de biserici. (Pentru a inversa această tendință, biserica importă misionari din țările în curs de dezvoltare.) Catedralele Marii Britanii, care au supraviețuit pentru că s-au reinventat ca centre culturale și educaționale, acum își fac griji pentru că au devenit victimele propriului succes. (*The Economist*, 17 august 2004)²

În urma deselor noastre călătorii în Anglia, putem confirma fără nicio urmă de îndoială închiderea și demolarea bisericilor, pentru că am văzut biserici transformate în magazine de antichități, biblioteci și centre comunitare de agrement. Din 1989 până în 2000, frecventarea bisericii Anglicane, în Anglia, a scăzut cu 23%. În zilele noastre, la o populație de peste 49.000.000 de locuitori, doar 995.000 de anglicani merg duminica la biserică, cam 2% din populație.³ Când privesc această scenă dureroasă de colaps religios, îmi amintesc de Plângerile lui Ieremia:

O, cum a rămas pustie, cetatea cea cu mult norod! Cum a ajuns ca o văduvă, cea mai de frunte dintre neamuri; doamna cetăților ajuns-a birnică...dintre toți câți o iubeau, niciunul n-o mai mângâie; toți prietenii i-au devenit dușmani... Toate porțile cetății sunt pustii, preoții ei suspină. (Plângeri 1:1, 2, 4)

Slăbirea Bisericii Anglicane, ca forță morală, măreață, în Anglia este exprimată poetic de Brian Wicker:

² www.economist.com/research

³ *America: The National Catholic Weekly*, 19 februarie, 2000, Vol. 182. Nr. 5.

Ceea ce înainte era o albie îngustă, adâncă, bine delimitată, tăiată de un torent puternic și copleșitor pe tot întinsul Angliei, acum a devenit un râu mult mai lat, mai molcom și mai puțin adânc, cu maluri neclare și cu un peisaj mult mai puțin impresionant. Acest râu este mult mai confortabil pentru o barcă dar mult mai puțin emoționant decât vechiul curent... Vă veți pomeni în aceeași barcă cu o mulțime de oameni care au ieșit să se bucure de o duminică molcomă și de care, practic, nu te deosebești.⁴

Acum câțiva ani, în timpul unei călătorii în Anglia, mă aflam împreună cu soția în Catedrala Salisbury, în timpul imnului „Evensong”. Catedrala este o construcție frumoasă, gigantică, din secolul al XIII-lea care se înalță deasupra regiunii Wiltshire, iar atunci când am intrat, cânta tot corul catedralei. Una din cele mai trainice tradiții din lume, cântarea corală anglicană este renumită pentru claritatea și puritatea ei, iar în această catedrală am avut parte de un exemplu clasic în acest sens. Minunatele voci soprano ale băieților cu dicția lor curată, se ridicau și pluteau deasupra corului de bărbați, în vreme ce prin ferestre se strecura strălucirea aurie a soarelui la apus. Ca fost anglican, am simțit cum cântarea îmi pătrunde până în adâncul inimii. Din nefericire, nu erau prea mulți oameni care să asiste la acea minunăție – o mână de oameni care frecventau catedrala în mod obișnuit și câțiva turiști.

Clopotnițele și turnurile bisericilor, care se înalță deasupra satelor și orașelor din Anglia, au jucat un rol important în definirea culturii engleze – de fapt, fără ele nu am mai

⁴ Brian Wicker, „More Civilised, Less Interesting,” *Commonweal*, 9 martie, 1973, p. 8.

putea vorbi de Anglia. Declinul Bisericii Anglicane este una din tragediile Angliei moderne, și din această cauză, țara este mult mai săracă.

În contrast, Biserica Romano-Catolică mi se părea o cetate inexpugnabilă de certitudine: un bastion al dreptei credințe creștine care nu făcea compromisuri. În ajunul plecării familiei mele în Canada, mă molipsisem de ceea ce anglicanii numesc „febra romană”.

Capitolul II

Biserica Romano-Catolică

Febra romană

DEȘI BISERICA ROMANO-CATOLICĂ DIN INSULELE BRITANICE este destul de mică, fantoma catolicismului încă mai bântuie națiunea. Marile catedrale din Canterbury, York, Winchester, Salisbury și Durham, universitățile Oxford și Cambridge au fost toate construite de Biserica Catolică. Numele câtorva districte londoneze poartă amprenta unui trecut catolic (Blackfriars, Marylebone, Whitechapel, Covent Garden).

Cu toate acestea, abia când am ajuns în Toronto, Canada, am început să mă gândesc serios la convertire. Mulți anglicani, dezamăgiți de curentul liberal din biserica lor, au fost atrași de ceea ce li se părea a fi atitudinea doctrinară conservatoare a Bisericii Romano-Catolice. Personajul Angliei victoriene, John Henry Newman, a fost una din marile personalități ale Bisericii Anglicane care a trecut Tibrul către Roma. L-au urmat mulți tineri scriitori care i-au conferit catolicismului englez credibilitatea intelectuală de care avea atâta nevoie, pentru că fusese dintotdeauna disprețuit și privit ca o biserică de muncitori irlandezi și slugi de casă.

Până în momentul când familia mea s-a mutat în Toronto, citisem deja destul de multă istorie bisericească și filozofie dintr-o perspectivă romano-catolică și eram tot mai conștient că aceasta era adevărata Biserică a lui Iisus Hristos. Ideea

unei autorități papale care, prin intermediul succesiunii episcopilor, își putea revendica originile până la Sf. Petru, era deosebit de atrăgătoare. Pentru mine, faptul că aceeași misă era rostită în limba latină în întreaga lume îi conferea Bisericii Romano-Catolice credibilitatea unei biserici cu adevărat universale.

Până la urmă m-am hotărât să cercetez Biserica Catolică mai îndeaproape și un prieten catolic m-a luat cu el la un cunoscut club pentru tineri. Pentru că nu eram catolic, aveam dreptul la o singură vizită și numai dacă eram însoțit de un membru catolic. Întâlnirea membrilor clubului avea loc în subsolul unei biserici. Acolo m-am pomenit cu un șir lung de oameni care așteptau să intre. Coadă se produse pentru că preotul paroh care conducea întrunirea tinerilor îi lua la întrebări pe cei pe care nu-i recunoștea. În anii '50 și la începutul anilor '60, religia era un lucru serios iar deosebirile între confesiuni erau destul de pregnante. Acesta era un club destinat tinerilor catolici iar preotul era hotărât să mențină lucrurile neschimbate. Cercetarea pe care o făcea era meticuloasă, așa cum avea să descopere băiatul din fața mea:

- Bună seara. Cum te numești?
- Robert Simmons, părinte.
- Vii pentru prima dată aici?
- Da, părinte.
- Cărei parohii îi aparții?
- Imaculata Concepție, părinte.
- Cum îl cheamă pe preotul tău paroh?
- Părintele John Kelly, părinte.

Părintele, nefiind încă convins pe deplin, spuse:

- Recită „Bucură-te Marie”.

Tânărul, cu fața îmbujorată, recită plin de încredere rugăciunea și fu mai apoi primit înăuntru.

După ce prietenul meu catolic s-a pus chezaș pentru mine, am intrat în sală și într-o nouă viață – am întâlnit-o pe Marguerite, viitoarea mea soție.

La scurt timp după aceea, după o perioadă de catehizare, am fost primit în Biserica Romano-Catolică cu ocazia Paștilor anului 1961. Spre deosebire de nesiguranța tensionată care domnea în Biserica Anglicană, am fost atras de sentimentul de continuitate a doctrinei catolice, precum și de siguranța și încrederea pe care o răspândea. Am simțit că aceasta este încrederea de neclintit pe care creștinismul ar trebui să o proiecteze în societate. Abia când am devenit ortodox mi-am dat seama că acea continuitate doctrinară era mai mult aparentă decât reală.

După Vatican II

ÎN ANUL URMĂTOR, A FOST CONVOCAT SINODUL AL DOILEA Vatican (1962-1965), iar viața noastră religioasă a trecut prin niște transformări radicale. Noua misă introdusă cu această ocazie era în engleză și nu în latină, și chiar dacă aveai nevoie de ceva timp pentru a te obișnui cu ea, în cele din urmă am considerat acest lucru o idee bună. Cu toate acestea, noile rugăciuni erau insipide și neinspirate, estompând realitatea jertfelnică a misei – mai ales dacă le comparăm cu măreția poetică a vechilor mise care aveau o ținută solemnă și ne aminteau că nu avem decât un suflet pe care-l putem pierde. Mai mult, acum preotul stătea cu fața către mulțime ca un maestru de ceremonii, ceea ce a fost o abatere gravă de la tradiția liturgică.

Creștinismul a fost dintotdeauna și este o religie liturgică. Euharistia este punctul central al vieții noastre duhovnicești. Vechea lege a Bisericii este *lex orandi, lex credendi* – legea rugăciunii este legea credinței. Aceasta înseamnă recunoașterea faptului că există o teologie implicită în felul în care ne rugăm, pentru că felul în care se roagă cineva arată credința acelei persoane. Dacă, în mod dramatic, se schimbă Liturgia, se vor schimba, la rândul lor, și lucrurile esențiale în care crede acea persoană.

Din această cauză, Biserica Romano-Catolică obișnuia să insiste asupra păstrării neschimbate a Liturghiei, și, slavă lui Dumnezeu, Biserica Ortodoxă încă mai face acest lucru. Biserica Ortodoxă a fost acuzată că este prea neînduplecată chiar și în privința celor mai mici schimbări din practica ei liturgică. Cu toate acestea, viziunea ei de două mii de ani stă mărturie că recunoaște că până și schimbările liturgice minore pot duce la schimbări neprevăzute și neintenționate la nivelul credinței. Această atitudine înțeleaptă a fost dată uitării de Biserica Romano-Catolică, așa cum deplânge situația unul dintre cei mai de seamă specialiști în Liturgică ai catolicismului, Monseniorul Klaus Gamber:

Reforma liturgică, primită de mulți preoți și laici deopotrivă cu atâta idealism și speranță, s-a dovedit a fi o deconstrucție liturgică de proporții fenomenale – un dezastru care se agravează cu fiecare an ce trece. În locul speratei înnoiri a Bisericii și a vieții catolice, suntem martorii distrugerii valorilor tradiționale și a evlaviei pe care se întemeiază credința noastră. În locul unei înnoiri liturgice roditoare, asistăm la deconstrucția formelor Misei care s-au dezvoltat în mod firesc de-a lungul multor veacuri. La această stare de fapt se mai adau-

gă asimilarea uimitoare a ideilor protestante aduse în Biserică sub masca unui termen prost înțeles - ecumenism - care a dus la o tot mai mare înstrăinare de vechile Biserici răsăritene, adică, o renunțare la tradiția comună împărtășită de Răsărit și Apus până în acest moment al istoriei.⁵

Ideile protestante care l-au îngrozit pe Gamber au pornit, așa cum bine știa, de la pontiful Paul al VI-lea care era înscăunat pe atunci. Acest lucru a fost arătat într-o emisiune radio difuzată la nivel național, *Ici Lumiere 101*, în Franța, în data de 13 decembrie 1993. La emisiune au participat Eyves Chiron, autorul cărții *Paul VI, le pape écartelé*, și Jean Guitton, membru al Academiei Franceze și prieten apropiat al Papei Paul al VI-lea. În timpul interviului radio, a avut loc următoarea conversație despre noua misă:

GUITTON: ... nu pot decât să repet că Paul al VI-lea a făcut tot ce i-a stat în putință să aducă Misa catolică din spre tradiția conciliului de la Trento către Cina Domnului de factură protestantă. ...Cu alte cuvinte, vedem la Paul al VI-lea intenția ecumenică de a șterge sau cel puțin de a corecta sau atenua orice este prea catolic în Misă și de a aduce misa catolică, o spun din nou, cât mai aproape de liturgia calvină.

CHIRON: În mod clar, aceasta este o revoluție în Biserică.

GUITTON: Cu siguranță.⁶

⁵ Msr. Klaus Gamber, *The Reform of Roman Liturgy* (San Juan Capistrano, CA: Una Voce Press; Harrison, NY: Foundation for Catholic Reform, 1993), p. 9.

⁶ *The Latin Mass*, Vol. 4, No.1, Winter 1995 (Fort Collins, CO: Foundation for Catholic Reform).

În anii ce au urmat Conciliului, era cât se poate de clar că Biserica Romano – Catholică se rătăcise. Misa, lucrul ei cel mai de preț, se schimbaseră atât de mult încât nu mai putea fi recunoscută. Pentru mulți, biserica pe care o iubeau pierise din fața ochilor. O scrisoare sfâșietoare (cred ca era în revista *Time*) spunea: „Sper să mor curând ca să pot muri catolic.”

E interesant că nu laicii, ci preoții au fost cei mai entuziaști de schimbările liturgice aduse de Conciliul Vatican II. Preoții s-au dovedit încântați și de soluția conciliului care hotărâra că biserica trebuie să se implice activ în problemele lumii. Cu toate acestea, acum este clar că această strategie ironică de a se opune secularismului prin îmbrățișarea culturii seculare a dat greș, pentru că numărul celor care au ales vocația preoției și viața închinată lui Dumnezeu, a intrat într-un declin accentuat, însoțit de renunțări vocaționale în masă. Profesorul Michael W. Cuneo, de la Universitatea Fordham, comentează această strategie eșuată:

Prin faptul că a acordat o semnificație religioasă pozitivă problemelor lumești – sfințind, într-un fel, ordinea seculară – conciliul a trezit îndoieli în ceea ce privește scopul și valoarea unei vocații religioase specifice... Chiar și numai în mod indirect, conciliul a făcut ca strălucirea vocației religioase să pălească. Dacă lumea seculară are posibilitatea mântuirii și, așa cum a propovăduit și conciliul, activitatea politică și științifică este o manifestare a credinței, atunci care este rostul practicării ascezei?⁷

⁷ Michael Cuneo, *The Smoke of Satan: Conservative and Traditionalist Dissent in Contemporary American Catholicism* (New York: Oxford University Press, 1997), p. 16.

O altă schimbare care ni s-a părut tulburătoare era noțiunea de a fi eliberați de tradiție. Ideea era că acum „eram majori” și puteam lua propriile decizii, mai ales în ceea ce privește postul. Interdicția de a consuma carne vinerea (postul din zilele de miercuri dispăruse demult) a fost eliminată și înlocuită cu o formă de jertfă de sine, mortificare, și rugăciuni – formă care avea să fie decisă de fiecare persoană în parte. Postul Mare, cu excepția Miercurii Cenușii⁸ și a Vinerii Mari, a avut aceeași soartă. Redactorul unui ziar local catolic din British Columbia, le-a mărturisit cititorilor în ediția din Postul Mare că, în timpul postului, intenționa să petreacă mai puțin timp la televizor și să discute mai mult cu soția sa.

În ziua de azi, pentru laicul obișnuit din Biserica Catholică, postul rămâne o mare necunoscută. Chiar și cele douăsprezece ore de post dinainte de Sf. Împărtășanie au fost reduse la una singură – un timp atât de scurt încât nu mai are nicio semnificație. Până în prezent, Biserica Ortodoxă este singura Biserică creștină care a păstrat rânduiala tradițională de post de carne, lactate, pește, vin și untdelemn, miercurea, vinerea și în Postul Mare.

Vechiul proverb care spune că atunci când ceri mult, primești tot, dar atunci când ceri puțin, nu primești nimic, este întărit de istoricul romano-catolic James Hitchcock atunci când ne împărtășește următoarea viziune privind gestul prin care Biserica sa a respins o parte importantă a Tradiției, după Conciliul Vatican II:

La câțiva ani după Conciliu, disputele liberalismului catolic au devenit în mare parte niște lupte de ariegar-

⁸ Prima miercuri din Postul Mare care în Biserica Catholică marchează începutul postului. (n. trad.)

dă, avertizând de pericolul „rigidității”, de exemplu, atunci când adevăratul pericol era maleabilitatea excesivă, lupându-se din răspuțeri să apere orice posibilă reîntoarcere la viața bisericească tihnită dinaintea Conciliului. Cu toate acestea, atacul asupra „rigidității” dinaintea conciliului a fost posibil tocmai pentru că această rigiditate, în comparație cu alte veacuri, fusese deja semnificativ domolită. În Biserica de după conciliu, povara autorității și a tradiției sunt detestate de mulți, nu pentru că sunt atât de grele, ci pentru că acum ele poartă doar o parte din greutatea lor anterioară. Această autoritate remanentă este cel mai mult detestată, pentru că este prea slabă pentru a da o formă și orientare comunității și prin urmare pare arbitrară și anacronică.⁹

Următorii treizeci de ani de după conciliu (1965-1995) au fost extrem de dureroși pentru noi, catolicii tradiționali – durere care încă este resimțită de cei care au rămas în sânul Bisericii Catolice. În acei ani, cam 25 de milioane de romano-catolici au părăsit biserica în America de Nord. Ori de câte ori ne manifestam îndoiala cu privire la direcția pe care o apucase biserica, preoții noștri ne răspundeau că, în cei două mii de ani de istorie, biserica a trecut prin multe crize și a reușit să se descurce întotdeauna. În ciuda acestor asigurații, aveam îndoielile noastre pentru că era limpede că în biserică exista un duh nou, străin, oglindit în liturghie și în alte practici. La fel de limpede era că aceste schimbări aveau aprobarea papilor și a unui conciliu important. Schimbările, care erau sistematice și afectau întreaga biserică, aveau să rămână definitiv. Ca niște catolici credincioși, perseveram

⁹ James Hitchcock, *Catholicism and Modernity* (New York: The Seabury Press, 1979), p. 34.

în credința noastră și aduceam ofranda unei doze duminicale de dezacord cognitiv, un sentiment de înstrăinare de liturghia bisericii.

Un Darwin bisericesc

PENTRU ACEI ROMANO-CATOLICI CARE ÎȘI DAU SEAMA că ceva nu e în regulă în biserica lor, dar nu reușesc să formuleze clar sau să identifice cauzele, următoarea analiză le-ar putea fi de ajutor. Nu se pot discuta schimbările majore care au avut loc în Biserica Romano-Catolică după Conciliul Vatican II, fără a remarca influența considerabilă a iezuitului francez, pr. Pierre Teilhard de Chardin, un evoluționist pentru care evoluția este infailibilă și singura constantă este mișcarea. În locul unui depozitar de credință statornic și bine definit, de Chardin învăță că ființele umane evoluează în mod constant în înțelegerea lor duhovnicească: „De sute de veacuri (până mai ieri, am putea spune) oamenii au trăit ca niște copii, fără să înțeleagă taina nașterii lor sau secretul acelor impulsuri obscure care uneori îi ating ca niște valuri uriașe din adâncurile lumii.”¹⁰

Pentru de Chardin, numai din acest punct al înțelegerii originilor evoluționiste ale lumii, omenirea putea să crească cu adevărat și să se lepede de noțiunile-i copilăroase. Cuvintele „până mai ieri” se referă la apariția lui Charles Darwin și la teoria evoluției. „Impulsurile obscure... din adâncurile lumii” nu își au originea în chemarea mistică a lui Dumnezeu, ci mai degrabă în ceața primordială din care de Chardin crede că a apărut omul.

¹⁰ Pierre Teilhard de Chardin, *Human Energy* (New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 1962), p. 32.

Pentru de Chardin, această nouă cunoaștere urma să aibă efecte profunde asupra credinței Bisericii. Era o situație la care Biserica trebuia să se adapteze, ceea ce a dus la „așezarea temeliiilor pe care vechea Biserică este încet-încet mișcată.”¹¹ Mișcările seismice din Biserica Romano-Catolică de la Conciliul II Vatican încoace și schimbările și inovațiile constante ale misei, își au rădăcinile în gândirea acestui preot iezuit. Deși a murit cu opt înainte de deschiderea conciliului, influența sa a fost una considerabilă, așa cum dă mărturie profesorul Wolfgang Smith:

Scrierile lui de Chardin au lovit în ajunul celui de-al doilea Conciliu Vatican cu o putere care s-a resimțit în întreaga lume. Traduse în scurt timp în 27 de limbi, tratatele postume ale controversatului iezuit au exercitat o influență inestimabilă.

Astăzi, desigur, furia s-a calmat. Imaginea de ansamblu s-a schimbat: acum, ideile lui Teilhard (care în anii '60 păreau atât de revoluționare) au devenit aproape un loc comun, și în punctele lor esențiale par să fie acceptate de mulți drept niște adevăruri ce nu pot fi puse la îndoială.¹²

De Chardin a avut o influență care a distrus credința multor romano-catolici, din păcate chiar a unor membri ai familiei noastre care au fost încântați de ideile sale. Aceștia dădeau și altora cărțile sale și erau nedumeriți nu numai de lipsa noastră de entuziasm, dar și de dezaprobarea, fără ocolișuri, a ideilor și stilului acestuia. Soției mele și mie ni s-a părut

¹¹ Pierre Teilhard de Chardin, *The Future of Mankind* (New York, Harper & Row, 1964), p. 23.

¹² Wolfgang Smith, *Teilhardism and the New Religion* (Rockford, IL: Tan Books, 1988), p. xiii.

că scrierile lui Chardin sunt confuze, obscure și neclare – un teolog francez a spus că opera sa e scrisă într-o „pășăreas-că galică”.

Folosind cuvinte inventate de el însuși (cum ar fi *noosferă*, *hristogeneză*, *pleromizare*, *cosmogeneză* și multe altele), de Chardin a arătat că creștinismul face parte dintr-un proces evolutiv – nu este un depozitar fix al credinței, ci mai degrabă un sistem care evolua în ceva tot mai complex și în niveluri mai înalte ale conștiinței. Scopul final al acestui proces evolutiv este înglobarea omenirii ca rațiune și inimă colectivă în ceea ce el numea „Punctul Omega” (Hristos). Omul se află într-o stare constantă de „devenire”, în care puterea noastră de înțelegere a realității, simplă și imatură, trebuie să facă loc în mod constant percepțiilor mai mature, mai sofisticate care devin posibile datorită unei conștiințe care crește permanent.

Mulți au găsit ideile lui de Chardin irezistibile, mai ales aceia care erau iritați de constrângerile dogmelor creștine imuabile. Ideea lui de Chardin potrivit căreia noi ne lepădăm în permanență de idei simple, imature, în călătoria noastră spre înțelegeri mai profunde, a dus la o atitudine plină de condescendență față de pietatea Bisericii Catolice. Credincioșii simpli care găseau alinare și mângâiere în practicile pioase ale părinților lor, erau acum priviți ca niște oameni înguști, greoi la minte, chiar periculoși, obstacole reacționare în fața evoluției naturale a unui catolicism iluminat.

Cărțile lui de Chardin au fost cenzurate de superiorii săi iezuiți și au făcut „obiectul a două documente critice din partea Sfântului Scaun, în 1952 și 1967, care spuneau că scrierile sale abundă în ambiguități și erori atât de grave încât jignesc

doctrina catolică.”¹³ Dar ideile lui de Chardin au supraviețuit criticilor, oricât de impunători ar fi fost aceștia, și au ajuns să influențeze biserica postconciliară, după cum vom vedea în continuare.

Pr. iezuit Malachi Martin îl descrie pe de Chardin ca „un om înalt, aristocrat în ținută, distins ca prezență, ager, cu o voce pătrunzătoare... de mare calibrul intelectual, o persoană cu accentuate trăsături impunătoare, cu o doză de poezie și misticism, persecuție irezistibilă pentru cei de o statură inferioară, un spirit de independență față de Roma și de revoluție de dragul principiilor, cu replici ale unui om cu experiență de viață, care i-au conferit ‚clasă’ și, într-o oarecare măsură, calitatea de ‚star’ cu renume internațional.”¹⁴

Teilhard de Chardin vedea evoluția ca socializare a omenirii: o convergență culturală către o societate unică. „Evoluția a mers atât de departe pe cât i-a stat în putință pentru a desăvârși oamenii din punct de vedere fizic: următorul ei pas va fi unul social. Pentru Teilhard evoluția se afla în desfășurare; prin tehnologie, urbanizare și mijloace moderne de comunicare, tot mai multe legături se stabilesc între politica, economia și modul de gândire al unor oameni diferiți, într-o aparentă progresie geometrică.”¹⁵

Speculațiile sale extravagante (literalmente, teoria sa care baza tot pe o teorie) l-a îndepărtat pe el și pe cititorii săi de creștinismul dreptmăritor, așa cum o demonstrează comentariile sale pe marginea păcatului originar. El scrie că păca-

¹³ John A. Hardon, S.J., ed., *Pocket Catholic Dictionary* (Garden City, NY: Image Books, Division of Doubleday & Co., Inc., 1985).

¹⁴ Malachi Martin, *The Jesuits* (New York: The Linden Press, Simon and Schuster, 1987), pp. 285-286.

¹⁵ „Teilhard de Chardin”, *Encyclopaedia Britannica*, vol. 21, S.V.

tul originar „reprezintă supraviețuirea concepțiilor învechite, statice, în modul nostru de gândire de acum evolutiv. Fundamental, de fapt, ideea de cădere nu este altceva decât o încercare de a explica răul într-un univers fix.”¹⁶ Pentru de Chardin, răul și păcatul originar nu sunt altceva decât suferințe într-un proces cosmic evolutiv.

Nu toți romano-catolicii au acceptat concepțiile evoluționiste ale lui de Chardin. Unul din marii teologi romano-catolici, Cardinalul Journet, a acuzat lucrările lui de Chardin de erezie: „Trebuie acceptate sau respinse ca un întreg, însă acestea contrazic creștinismul... Dacă acceptăm explicațiile lui de Chardin, trebuie să respingem noțiunile creștine de creație, duh, Dumnezeu, rău, păcat originar, cruce, înviere, dragoste dumnezeiască etc.”¹⁷

În ciuda faptului că ideile lui de Chardin au fost cenzurate în mod oficial, la începutul lucrărilor Conciliului Vatican II în 1960, pr. Malachi Martin afirmă că „numele său și teoriile sale se bucurau de atâta popularitate încât nu puteau fi reduse la tăcere de niște simple documente bisericesti... Influența acestui om asupra gândirii iezuite și asupra teologilor catolici, cât și asupra gândirii creștinilor în general, a fost și încă este colosală.”¹⁸ Observațiile lui Martin sunt sprijinite în totalitate de nimeni altul decât cardinalul – pe atunci – Joseph Ratzinger, Prefectul Congregației pentru Doctrina Credenței (acum Papa Benedict al XVI-lea), când scria:

¹⁶ Pierre Teilhard de Chardin, *Christianity and Evolution* (New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 1971), p. 80.

¹⁷ Cardinal Journet, *Nova et Vetera*, October-December 1962. Citat în <http://www.wandea.org.pl/teilhard-chardin.htm>

¹⁸ Martin, op. cit., pp. 293, 302.

Imboldul dat de Teilhard de Chardin a exercitat o influență majoră [asupra Conciliului]. Cu o viziune îndrăznească, această influență a inclus mișcările istorice ale creștinismului în marele proces cosmic al evoluției de la Alfa la Omega... Aceasta înseamnă că, acum, evoluția are loc sub forma dezvoltării tehnice și științifice, în care, în cele din urmă, materia și spiritul, individul și societatea, va produce un întreg atotcuprinzător, o lume dumnezeiască. Constituția pastorală a Conciliului despre Biserică în lumea modernă, a preluat replica; sloganul lui Teilhard „creștinismul înseamnă mai mult progres, mai multă tehnologie,” a devenit un stimul în care părinții participanți la Conciliu din țări bogate și sărace deopotrivă, au găsit o speranță concretă.¹⁹

Iată câteva din ideile lui Teilhard de Chardin strecurate în documentele Conciliului Vatican II. Ceea ce urmează a fost preluat din documentul menționat de Cardinalul Ratzinger, *Constituția pastorală despre Biserică în lumea contemporană (Gaudium et Spes – Bucurii și speranțe)* și se referă la istoria omenirii: „Astfel neamul omenesc a trecut de la un concept static al realității la unul mai dinamic, evolutiv.” Faptul că această afirmație provine din ideile lui de Chardin este recunoscut printr-o notă de subsol: „Referirea la forțe evolutive dinamice este probabil un motiv pentru care unii critici s-au opus de la început influenței gândirii lui Teilhard de Chardin asupra documentului.”²⁰ Obiecțiile lor sunt bine întemeiate pentru că acest pasaj este plin de implicații pericu-

¹⁹ Joseph Ratzinger, *Principles of Catholic Theology* (San Francisco: Ignatius Press, 1987), p. 334.

²⁰ Walter M. Abbott, S.J., ed. gen., *The Documents of Vatican II* (New York: Guild Press, 1966), p. 204.

loase pentru o biserică ce pretinde că are o conștiință de sine dintru începuturi.

În cazul unei concepții evolutive despre realitate, *schimbarea* este singura constantă. Distincțiile fixe, care au rezistat mult timp, trebuie să facă loc inovațiilor liturgice; toate perspectivele recente au aceeași validitate ca practicile din vechime. Catolicii care și-au pus întrebări despre schimbările care au loc în biserica lor, nu trebuie să caute mai departe: cauza acestor schimbări se află în pasaje ca acestea.

În alt loc din *Gaudium et Spes*, găsim amprenta clară a lui de Chardin: „Omul modern se află pe calea unei dezvoltări mai complete a propriei personalități, pe calea unei descoperiri și revendicări crescânde a drepturilor sale.”²¹ Și în final, „Biserica mai recunoaște... o evoluție către unitate, un proces de socializare binefăcătoare și de asociere pe plan civic și economic.”²²

Ideile acestui mistic iezuit au pătruns până în inima Bisericii Romano-Catolice, până la rugăciunile punerii-înainte din misă. Pentru mai multă concizie, voi ilustra vechea rugăciune în comparație cu cea nouă:

Ție îți aducem potirul
mântuirii, O Doamne,
cerând milostivirea Ta
pentru a fi o mireasmă
dulce în fața măreției
Tale dumnezeiești pen-
tru mântuirea noastră
și a întregii lumi.

Binecuvântat ești Tu,
Doamne, Dumnezeu a
toată făptura. Prin bună-
tatea Ta putem aduce jert-
fă acest vin, rodul viei și
lucrul mâinilor omenști.
Acesta va fi băutura noas-
tră duhovnicească.

²¹ Op. cit., p. 240.

²² Op. cit., p. 242.

Renumitul teolog romano-catolic, pr. J.P.R. Tillard, O.P., explică cu entuziasm:

Pâinea care se frânge, semn al frățietății din mijlocul credincioșilor, este de asemenea rodul multor eforturi. Pâinea și vinul de la Euharistie, pe care o frângem și o împărțim între noi, nu sunt simple boabe de grâu sau ciorchini de struguri culeși și așezați unul lângă altul. Pâinea este grâul creației, vinul este vinul creației, dar transformat prin eforturi omenești, deja schimbate în ele însele prin munca omului. Desigur, această muncă este dominată de dorința de a obține profit; dar este și o muncă a dragostei. Teilhard de Chardin a arătat în mod remarcabil cum în pâinea și vinul euharistic, *efortul omenesc, prin el însuși, devine într-un fel materia tainei*.²³ (italicele îmi aparțin)

Cu toate acestea, liturgistul Michael Davies se apropie mult mai mult de esența problemei atunci când scrie:

Nu este nevoie să arătăm că natura împăciuitoare a misei este evidențiată în mod clar în rugăciunea tradițională, dar ignorată în cea nouă. În noile Rugăciuni ale punerii-înainte nu există niciun cuvânt care să facă măcar o aluzie că Victima dumnezeiască este adusă jertfă în timpul misei... Aceste rugăciuni noi sunt pe deplin compatibile cu teoria lui Teilhard potrivit căreia, efortul omenesc, rodul muncilor omului, devine într-un fel materia tainei. Avem astfel de a face cu un rit care nu numai că este compatibil cu protestantismul, dar și cu Cultul omului.²⁴

²³ Emmanuel, May, 1975, p. 210, citat în Michael Davies, *Liturgical Revolution: Pope Paul's New Mass* (Kansas City, MO: Angelus Press, 1992), p. 340

²⁴ Davies, *Liturgical Revolution*, pp. 321-322.

Eșecul pastoral al noii mise și stricăciunile pe care le-a produs în simbolismul tradițional, ritualul mistic și dramatic redus și schimbările continue sunt scoase cel mai bine în evidență de scăderea masivă a numărului de credincioși care frecventează biserica.

Această direcție evolutivă a unei realități în schimbare în viața Bisericii Romano-Catolice se află într-o contradicție totală cu viziunea Bisericii Ortodoxe, așa cum este aceasta enunțată de unul dintre teologii ei de marcă, George Florovsky: „În viața și existența Bisericii, timpul este învins și stăpânit în mod tainic; timpul *rămâne nemișcat*, ca să spunem așa.”²⁵ Caracterul imuabil și mistic al timpului în Biserica Ortodoxă nu ar putea fi mai bine exprimat de atât.

Tocmai pentru că doctrina și teologia sunt țesute în structura sa cultică, Biserica Ortodoxă „atribuie adesea unor detalii ne semnificative din ritualul său, o importanță care-i uimește pe creștinii apuseni... Dacă slujbele Bisericii reprezintă credința acesteia în acțiune, atunci schimbările liturgice nu pot fi tratate cu lejeritate.”²⁶

Cu greu am putea găsi un omagiu mai frumos, mai elocvent la adresa Liturghiei noastre, decât cel adus de fostul Cardinal Ratzinger, acum Papa Benedict al XVI-lea, atunci când a spus că Biserica Ortodoxă „nu vede liturghia ca pe o realitate care se dezvoltă sau crește în istorie, ci numai ca reflecție a liturghiei veșnice, a cărei lumină, prin celebrarea sfântă, luminează timpurile noastre schimbătoare cu frumusețea și măreția ei neschimbătoare.”²⁷

²⁵ George Florovsky, *Collected Works* (Belmont, MA: Nordland, 1972), p. 45. Citat în Smith, op. cit., p. 230.

²⁶ Daniel B. Clendenin, ed., *Eastern Orthodox Theology: A Contemporary Reader* (Grand Rapids, MI: Baker Books, 1995), p. 13.

²⁷ *The Latin Mass*, Vol.2, No. 1, Jan/Feb. 1993, p. 21.

De la interzis la permis

ANII CE AU URMAT CONCILIULUI VATICAN II AU ADUS ȘI MAI MULTE SCHIMBĂRI în Biserica Catolică. Aceste schimbări au denaturat tot mai mult liturghia tradițională – schimbări cum ar fi oferirea Sf. Împărtășanii în mâna credinciosului, laici care distribuie Sf. Împărtășanie, grupuri cu chitară care cântă imnuri de tip protestant dintr-o carte de imnuri intitulată sugestiv „Slavă și laudă” și fete „paraclisier” într-un număr tot mai mare (chiar dacă în timpul Conciliului Vatican II acest lucru era încă interzis). Când oamenii și-au exprimat nemulțumirea, li s-a reamintit că fetele „paraclisier” erau o privesc obișnuită la Roma, care, bineînțeles, este propria dioceză a Papei.

Problema se pune în felul următor: dacă o singură persoană – papa – deține autoritatea și exercită jurisdicția supremă universală, atunci cum pot fi acceptate practici interzise, cum ar fi fetele pe post de paraclisier sau primirea Sf. Împărtășanii în mână (ambele fiind practicate cu mult timp înainte de a fi permise)? Răspunsul este că unei persoane care reprezintă autoritatea nu i se cere direct permisiunea pentru o practică pe care a interzis-o deja, ci se caută tactici mai subtile.

Tactica preferată în Biserica Romano-Catolică este crearea unei diversiuni în ce privește problema interzisă, permițând, tacit, în acest caz, oferirea Împărtășaniei în mâna credincioșilor sau prezența fetelor în altar. Această procedură se folosește, cu îndemănare, pe principiul binelui încetățenit conform căruia schimbarea precede ceea ce, până la urmă, devine lege. Când practica interzisă este larg răspândită, episcopii fac apel la papă: „Sfinte Părinte, aceste practici sunt

atât de răspândite și păstrate cu atâta strășnicie, cerem binecuvântarea Sanctității voastre.” Dacă papa nu-și dă binecuvântarea, atunci se confruntă cu riscul real de a-și vedea autoritatea știrbită prin faptul că este ignorată. De obicei permisiunea este acordată.

Această evoluție a doctrinei bisericii și a rânduielilor prin manipularea papei a existat de secole. Același lucru s-a întâmplat cu problema *Filioque* în secolul al XI-lea. *Filioque* se referă la includerea în Crezul niceo-constantinopolitan a afirmației că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl „și de la Fiul” – *filioque* în latină. Biserica Romano-Catolică a interzis folosirea acestui adaos timp de 500 de ani, până în jurul anului 1014, când Roma l-a acceptat în liturghie. Majoritatea teologilor recunosc că până la această dată a fost atât de răspândit în Apus încât Roma, în cele din urmă, a capitulat. Asemenea tactici au mai puține șanse de reușită într-o Biserică condusă de un Sinod.

Astăzi, Roma recunoaște oficial Împărtășania oferită în mâna credinciosului și fetele „paraclisier” precum și dansul liturgic. Pentru a aprecia magnitudinea acestei schimbări radicale de atitudine în privința acestor două practici, trebuie să citim declarațiile oficiale care le interzic. Prima, care abordează problema fetelor din altar este preluată din publicația oficială a Vaticanului, *Notitiae*:

Regula generală a Bisericii [împotriva femeilor care să slujească în altar] a fost rânduită de-a pururi prin canonul 44 al Colecției de la Laodicea, care datează de la sfârșitul veacului al IV-lea și care este prezent în aproape toate colecțiile canonice din Răsărit și Apus.²⁸

²⁸ Citat în *The Latin Mass*, Vol. 4, no. 4, Ed. de toamnă 1995, p. 44.

În ce privește condamnarea dansului liturgic, Roma a fost la fel de categorică, atunci când *Congregația Sfântă pentru Sacramente și Cult divin*, răspunzând unei întrebări pe această temă, a citat din revista sa oficială, *Notitiae*, din 8 ianuarie 1982, după cum urmează:

Prin urmare nu se poate introduce ceva de genul acesta în cultul liturgic: Ar însemna să introducem în Liturghie una dintre cele mai desacralizate și desacralizatoare elemente; acest lucru ar fi înțeles ca introducerea unei atmosfere profane... Nici introducerea așa-zisului balet artistic în Liturghie nu este un lucru acceptabil pentru că ar reduce Liturghia la o simplă distracție. (Notitiae, XI, 1975, pp. 202-205)

Azi, dansul liturgic este acceptat oficial de Biserica Romano-Catolică, așa cum prevede articolul 42 al documentului de la Vatican, *Liturghia Romană și procesul de inculturație*. Acest document, scris în latină, aprobă explicit bătăile din palme (*manuum percussio*) și legănarea ritmică a corpului (*fluctuationes rhytmicae*) – expresii a căror absurditate subliniază caracterul nepotrivit al concesiilor făcute.

O viziune transcendentă

TOATE ACESTE ABUZURI ȘI INOVAȚII sunt simptomatice pentru o biserică aflată în declin. De la închiderea lucrărilor Conciliului II Vatican în 1965, graficele care ilustrează scăderea numărului celor care aleg preoția, maici, călugări, frați de mănăstire, frecventarea bisericii, botezuri și confirmări – orice statistică importantă – arată un declin tot mai accentuat. Se întrevide un viitor sumbru, lipsit de orice speranță că acest

declin abrupt poate fi oprit. Ca niște creștini catolici devotați ce eram, am răbdat pentru că eram cuprinși de acea viziune transcendentă pe care majoritatea catolicilor o au în privința Bisericii și a istoriei ei bimilenară, care a fost sprijinită de promisiunea lui Hristos făcută Sf. Petru: „Și Eu îți zic ție că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui” (Matei 16:18). Noi credeam că făgăduința era făcută numai adevăratei Biserici: Biserica Romano-Catolică.

Această viziune transcendentă a Bisericii este ceea ce ne-a făcut să rămânem atâta vreme sub oblăduirea ei, așa cum continuă să o facă pentru mulți dintre prietenii noștri romano-catolici. Aceștia rămân cu stoicism și agonizează într-o Biserică care se îndepărtează tot mai mult de ei, pentru că nu se pot imagina altundeva. Există o vorbă în Biserica Romano-Catolică, care spune că Roma se ridică împotriva celor pe care îi iubește cel mai mult - de exemplu, cavalerii templieri din Evul Mediu, ordinul iezuit în secolul al XVIII-lea și milioanele de catolici tradiționaliști care agonizează în zilele noastre.

Viziunea transcendentă de loialitate este exprimată elocvent și pătrunzător de autorul romano-catolic Anne Roche Muggeridge în cartea sa, *The Desolate City*:²⁹

Catolicismul nu este o simplă religie: este o țară a inimii și a minții. Oricât de hotărât i-ar întoarce spatele, cei care se nasc în această religie nu se leapădă niciodată cu adevărat de amprenta ei. Și sunt mulți care nu pot emigra, oricât de neprimitoare ar deveni condițiile de viață. S-ar putea să înghețăm înăuntrul ei; dar în afară am muri.³⁰

²⁹ *Orașul părăsit* (n. trad.)

³⁰ Anne Roche Muggeridge, *The Desolate City: The Catholic Church in Ruins* (Toronto: McClelland and Stewart, 1986), p. 7

Eu și soția mea ne-am lovit de această mentalitate de mai multe ori. Când oamenii care aflau că eram foști romano-catolici, exclamau: „O, odată ce ești catolic, rămâi veșnic catolic.” Fără îndoială, există o anumită putere în această loialitate rigidă, de neclintit, față de o anumită biserică – o rigiditate pe care o mai întâlnim printre mormoni și martorii lui Iehova. Pentru mulți romano-catolici, este vorba de o loialitate rigidă bazată pe cultură și supoziții necercetate. În această privință, se potrivește foarte bine vechea zicală: „Nu ceea ce știi îți creează probleme. Ci ceea ce știi și nu este precum știi.”

Desigur, fiind niște romano-catolici loiali cu o viziune transcendentă asupra bisericii noastre, întrebarea evidentă este cum am reușit să facem pasul care părea imposibil? Răspunsul la această întrebare este că, în ultimă instanță, loialitatea noastră a fost întotdeauna față de *Biserica cea Una, Adevărată, întemeiată de Hristos*. Credeam cu tărie că acea Biserică este Biserica Romano-Catolică – asta până când am întâlnit Biserica Ortodoxă.

Capitolul III

Biserica Ortodoxă

Recunoașterea plină de bucurie a pierderii îndelungate

PRIMA DATĂ CÂND EU ȘI SOȚIA MEA AM INTRAT într-o biserică Ortodoxă a fost în sudul Greciei. Era un orașel pitoresc cu case de un alb orbitor, cu jardiniere pline de mușcate roșii și o mare de un albastru intens care se zărea în depărtare. Am intrat în mica biserică cu arhitectură de bazilică și am fost întâmpinați de un miros pătrunzător de tămâie, în vreme ce o mulțime de icoane colorate și picturi murale ale sfinților din vechime ne priveau de pe zidurile întunecoase. Iconostasul frumos, împreună cu mobilierul auriu din altar și nenumăratele candelabre cu lumânări care ardeau liniștit, creau o scenă de o incredibilă încântare vizuală. Nu puteam să nu ne amintim, în contrast cu ceea ce vedeam aici, de bisericile de acasă din sticlă și lemn de stejar proiectate de Frank Lloyd Wright, cu severitatea lor calvină, de pereții goi și plantele în ghiveci.

Aici aveam de-a face cu un creștinism mai vechi, care se adresa simțurilor, mistic, care nu întâmpina nicio piedică în a împărtăși lumii sacrul prin intermediul frumuseții vizuale și a minunatului miros de tămâie. Pe când stăteam în biserică, am avut un sentiment vag, inefabil, a ceva autentic, o recunoaștere intuitivă a adevărului. Mi-au venit imediat în minte cuvintele lui John Keats: „Nu pot fi nici-

odată sigur de niciun adevăr decât dintr-o simțire clară a frumuseții lui.”³¹

Aici, în liniștea acestei bisericuțe ortodoxe, s-a produs ceea ce Robert Frost numește „surpriza de a-ți aminti ceva ce nu știai că știi” și „recunoașterea plină de bucurie a pierderii îndelungate.”³² Spre deosebire de bisericile noastre sterpe de după Vatican II, cu acele afișe ca de „grădiniță” care atârnau în jurul altarelor, aici lumea duhovnicească ni se înfățișa într-o manifestare generoasă și smerită de frumusețe care oglindea slava creației lui Dumnezeu. Am luat acasă cu noi amintirea acestei bisericuțe ortodoxe și am pus-o bine, așa cum cineva ar păstra un suvenir preferat într-un sertar – ca să-l mai scoată din când în când de acolo și să-l privească. Pe măsură ce anii treceau, îl scoteam afară tot mai des.

În 1992, eu și soția mea ne-am înscris la un curs de iconografie organizat de un iconograf rus. Acolo am întâlnit o serie de creștini ortodocși cu care am avut numeroase discuții despre diferențele dintre bisericile noastre. În ciuda tuturor dificultăților cu care ne confruntam, încă simțeam că Biserica Romano-Catolică *este* Biserica lui Iisus Hristos și că Biserica Ortodoxă ar trebui să revină în sânul Bisericii celei adevărate. Pe lângă asta, ne întrebam cum reușesc să se ocupe de problemele lor și să-și păstreze unitatea fără o figură autoritară de tipul papei. Dar apoi a trebuit să recunoaștem, fără tragere de inimă, că în ciuda acestui neajuns, ortodocșii s-au descurcat mai bine în a mărturisi cu credincioșie tradiția liturgică creștină.

³¹ John Keats, *Letter to George and Georgiana Keats*, 16 dec. 1818 – 4 ian. 1819.

³² Robert Frost, *The Figure a Poem Makes* (1939).

Prin intermediul cursului de iconografie am intrat în contact cu câțiva preoți ortodocși care ne-au împrumutat câteva cărți scrise de istorici ortodocși. Era prima dată când am citit istorie din perspectivă Ortodoxă, perspectivă la fel de veche precum cea a Romei. La urma urmelor, în primul mileniu al erei creștine a existat o singură Biserică. Acești istorici ortodocși contraziceau toate credințele și premisele referitoare la papalitate și la conducerea Bisericii pe care le îmbrățișam noi, ca și catolici. Am petrecut doi ani făcând cercetări temeinice, verificând cu atenție opiniile și concluziile lor pe baza surselor primare și a scrierilor unor renumiți istorici seculari de la universități de prestigiu, pe care i-am găsit de acord cu ortodocșii în punctele esențiale. Toate acestea și propriile mele descoperiri vor fi discutate pe larg în capitolele următoare.

Am devenit ortodocși

ÎN CEI DOI ANI PE CARE I-AM PETRECUT CERCETÂND Biserica Ortodoxă, luam parte ocazional la liturghie, la o biserică rusă, dar doar până la jumătate din pricina sentimentului nostru de înstrăinare. Da, liturghia era frumoasă, dar era greu să pricepem ceva din slavona veche în care se slujea în biserica rusă. Mai mult, puternica ambianță etnică ne făcea să ne simțim ciudat și nelalocul nostru.

Ne mai luptam și cu dorința emoțională de a rămâne cu ceea ce ne era familiar, cu rudele noastre, prietenii și cunoștințele de care eram legați în viața bisericească catolică. Nu o dată ne-am rugat să găsim un motiv bun de a rămâne acolo unde eram. De fapt, la un moment dat, ne-am simțit atât

de secătuiți din punct de vedere emoțional încât am hotărât să abandonăm de tot „proiectul ortodox”. Cu toate acestea, ușurarea care a urmat a fost de scurtă durată, pentru că Biserica Ortodoxă era ceva prea puternic pentru a fi ignorat – nu ne puteam găsi liniștea alegând să ignorăm problema.

Eu și soția mea am întâlnit oameni care au ales Biserica Ortodoxă convertindu-se de la alte religii, dar care nu s-au confruntat cu atâtea probleme. Au vizitat de câteva ori biserica noastră și au devenit catehumeni pentru că le-a plăcut tot sau o parte din următoarele lucruri: atmosfera, preotul, predicile, tămâia, corul, credincioșii din parohie și așa mai departe. Îi invidiez atunci când mă gândesc la frământările prin care a trebuit să trec eu și soția mea.

În ciuda luptei noastre, ce anume ne tot aducea înapoi către Ortodoxie? Răspunsul e oarecum ironic. În vreme ce Biserica Ortodoxă a așezat întotdeauna misticul deasupra rațiunii, ceea ce a învins dorința noastră emoțională de a rămâne catolici au fost tocmai argumentele raționale ortodoxe, în fața cărora Biserica Romano-Catolică nu are niciun răspuns satisfăcător. Poate că rațiunile (argumentele) Ortodoxiei sunt de nezdruncinat tocmai din cauză că rațiunea nu a fost niciodată pusă pe primul loc în teologia Bisericii Ortodoxe. Apologetica rațională a Ortodoxiei nu se bazează pe toanele trecătoare ale rațiunii omenești, ci pe viața mistică neschimbată a femeilor și bărbaților sfinți care de două mii de ani dovedesc, nu în teorie ci în practică, „credința dată o dată pentru totdeauna” Bisericii este singura cale adevărată spre mântuire.

Prin urmare, vizitele noastre la biserica rusă au devenit din ce în ce mai dese. După ce i-am cunoscut pe preotul paroh și pe credincioși, am început să participăm la sfintele

slujbe cu regularitate. Am început să rămânem și la pauza de cafea de după Liturghie și am întâlnit câțiva convertiți vorbitori de limba engleză. Câțiva dintre rușii din primele generații cu care ne-am împrietenit fugiseră de Revoluție împreună cu familiile și copiii lor și erau membri ai bisericii de peste șaptezeci de ani. În mod uimitor, încă mai păstrau comportamentul plin de curtoazie și manierele rafinate ale vechii Europe. Un domn în vârstă, în timp ce se plimba cu tatăl său, îi văzuse pe țarul Nicolae și pe fiul său țareviciul Alexei în Ekaterinburg, chiar înainte de a fi executați. Chiar dacă acum au părăsit această lume, ei rămân niște oameni pe care suntem foarte recunoscători că i-am cunoscut - inimile ni se înduioșează întotdeauna când ne amintim de ei.

O parte dintre prietenii noștri romano-catolici au socotit că ne-am convertit ușor la Ortodoxie. Se plâneau că: „Nu v-a plăcut misa cea nouă, așa că ați abandonat corabia”. Nimic mai neadevărat. Tolerasem misa nouă vreme de peste treizeci de ani și eram pregătiți să o suportăm pentru încă treizeci. În ciuda suferinței noastre pentru starea în care se afla Biserica Romano-Catolică, faptul că am părăsit-o a fost un lucru greu și dureros.

După multe căutări și multă rugăciune, am fost primiți în Biserica Ortodoxă prin mirungere, în Sâmbăta lui Lazăr a anului 1995. La întrebarea pe care probabil și-o pun mulți oameni „Cum vă simțiți de atunci? Sunteți fericiți că ați făcut acest pas?”, răspunsul este un simplu *da*. Acum avem foarte multă liniște duhovnicească în familia noastră.